

JELA MAREŠIĆ

Zavod za lingvistička istraživanja

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb

jmaresic@hazu.hr

DANAŠNJI JEZIČNI SUSTAVI NA KRIŽEVAČKO-PODRAVSKOM DIJALEKATNOM PODRUČJU

U radu su opisane osnovne fonološke, prozodijske, morfološke i leksičke značajke nekoliko govora, predstavnika križevačko-podravske dijalekatne grupe: Virja, Podravske Sesveta, Kloštra Podravskoga, Križevaca i Velikih Raščana. Tijekom povijesti taj je dijalekatni prostor zbog velikih migracija pretrpio najviše promjena u odnosu na cijelo kajkavsko narječje. Najnovije migracije, miješanja stanovništva i utjecaj hrvatskoga književnoga jezika još više ubrzavaju jezične promjene na svim razinama. U odnosu na stanje od prije stotinjak godina od kada postoje zapisi i prva proučavanja tih govora, može se ustvrditi da je akcentuacija, uz neke iznimke, ostala nepromijenjena. Ostale su jezične razine više ili manje zahvaćene inovacijama.

Križevačko-podravski kajkavski govori protežu se široko raspršeni od Drave na sjeveru, Staroga Gradca, Pitomače, Podravske Sesveta i Kloštra Podravskoga na istoku, Kozarevca, Šandrovca i Ciglene na jugoistoku preko Križevaca i okolice, Vrbovca i okolice na jugozapadu. Taj kajkavski prostor na istoku i jugu graniči sa štokavskim narječjem (Virovitica i okolica, Bjelovar i okolica), na sjeveru je mađarska granica preko koje se još ponegdje nalaze ostatci kajkavskih govora podravskoga dijalekta. Zapadno od predgrađa Koprivnice, Križevaca i Vrbovca na križevačko-podravske dijalekte nastavljaju se konzervativniji dijalekti kajkavskoga narječja. Prema Ivšićevoj podjeli, njegova IV. mlađa kajkavska križevačko-podravska grupa, najviše je zahvaćena inovacijama unutar kajkavskoga narječja (Ivšić 1936: 47–48). Ti su se govori najviše udaljili od osnovnoga kajkavskoga akcenatskoga sustava. Opće su i osnovne značajke tih govora, kako ih je Ivšić opisao, unakrsna metatonija osnovnoga kajkavskoga akuta i kajkavskoga cirkumfleksa (*sūša* > *sūša*, *měso* > *měso*) te metataksa, pomicanje naglaska sa središnjega sloga prema početku riječi

(*lopàta* > *lòpata*) i obrnuto, s početnoga sloga prema središnjem (*jàgoda* > *jagòda*). Unatoč neprestanim jezičnim promjenama te se bitne jezične crte nisu ni danas promijenile. Ovako općenito zemljopisno i dijalektološki određeno, navedeno se područje u određenoj mjeri i razlikuje te se, prema Ivšićevoj klasifikaciji, grana u osam podtipova (Ivšić 1936: 47–48). Prema rezultatima daljnjih istraživanja u dijalektološkoj je literaturi cijela grupa klasificirana u četiri dijalekta:

- podravski;
- glogovničko-bilogorski;
- gornjolonjski;
- sjevernomoslavački (Lončarić 1996: 145–146).

U ovom će radu biti opisani predstavnici govora prvih dvaju navedenih dijalekata.

1. Podravski dijalekt

Podravski dijelekt obuhvaća govore istočno od Koprivnice: Botovo, Drnje, Sigetec, Koprivnički Bregi, Novigrad Podravski, Miholjanec, Rakitnica, Hampovica, Šemovci, Sveta Ana, Mičetinec, Đurđevac, Kalinovec, Podravske Sesvete i druga manja mjesta.

Glavno je obilježje tih govora specifičan naglasni sustav s naglaskom ograničenim na posljednja dva sloga riječi, a to ih izdvaja u posebnu grupu kojoj se može dati status dijalekta, kako je to u dijalektološkoj literaturi i učinjeno. Govor Podravske Sesvete najistočniji je govor koji još u potpunosti pripada tom tipu govora. Istočnije se nalazi nekoliko manjih mjesta nastalih novijim mikromigracijama koja pripadaju miješanim govorima (Stari Gradac, Bušetina, Otrovanec i dr.). Sela su na tom prostoru formirana od stanovništva koje je dolazilo sa zapada, a pripadalo je različitim kajkavskim dijalekatnim tipovima (uglavnom podravskom i glogovničko-bilogorskom), ali i od štokavaca koji su se naseljavali s raznih strana. Sjeverna granica podravskoga dijalekta, kao i granica kajkavskoga narječja, ide uz rijeku Dravu. Podravskom kajkavskom dijalektu pripadaju svi govori u hrvatskom dijelu prekodravlja (Gola, Novačka, Gotalovo, Repaš i dr.), osim Ždale. U Mađarskoj je uz rijeku Dravu nekoliko sela u kojima se stanovništvo u svakodnevnoj komunikaciji, osim mađarskim, služi (ili se služilo) i podravskim tipom govora (Brežnica, Belovar, Vizvar, Rasinja, Boljevo, Baboča, Lukovišće i dr.). Pretpostavlja se da su Hrvati u Mađarsku došli bježeći pred Turcima, ali je dio stanovništva vjerojatno bio i starosjedilački.

Podravski se kajkavski dijalekt može prema refleksu **o* i **l* podijeliti u dvije osnovne grupe:

- govori koji imaju *o* na mjestu tih starih glasova (npr. *pôt, vók*), a smješteni su na zapadu područja: Drnje, Sigetec, Koprivnički Bregi, Molve, Virje, Miholjanec, Hampovica, Šemovci, Rakitnica, Đurđevac i dr. U tu grupu možemo uvrstiti i neke govore u kojima je refleks dvojak (**o, *l̥ > o / u*), kao npr. Novigrad Podravski (*tòč̣a, potēknòti, p̣ût*);
- govori koji imaju *u* (npr. *p̣ût, ṿúk*), a nalaze se na istoku područja: Kalinovec, Ferdinandovec i Podravske Sesvete. U Podravskim Sesvetama i Ferdinandovcu u nekim se kategorijama čuva stariji refleks *o* (u glagola II. vrste i u 3. l. jd. prez.), dok je u Kalinovcu zabilježen samo u glagola II. vrste (npr. *porinòti*, ali *budû, dōjdû*).

1.1. Govor Virja

Virje po svomemu zemljopisnom položaju zauzima središnje mjesto u podravskom dijalektu, a nalazi se između rijeke Drave i sjevernih brežuljaka Bilogore. Pripada prvoj od dviju navedenih grupa govora. Virovski je govor opisao Franjo Fancev 1907. u jednom od prvih znanstvenih radova koji se bave kajkavskim narječjem (Fancev 1907: 305–389), tako da se može pratiti njegov razvoj i usporediti s današnjim stanjem. Govor se u proteklih stotinjak godina u osnovnim crtama nije mijenjao. Naglasni je sustav ostao isti, ali je došlo do manjih ili većih promjena na drugim jezičnim razinama. Tako, primjerice, Fancev u radu ističe da se u G jd. upitne zamjenice *kaj* rabi samo *čęsa*, dok je u današnjoj građi potvrđen i noviji oblik *čęga*. Primjećuju se veće promjene u leksiku, ali i u realizacijama vokala. Vrlo se rijetko, i to samo kod najstarijih govornika, realizira reducirani izgovor vokala /*ę*/ u zanaglasnom položaju (*kòṭal*). Nisu zabilježeni diftonzi, a mlađi govornici izbjegavaju i izgovor [*q*] u dugom slogu.

Naglasak je u virovskom govoru, kao i u cijelom podravskom dijalektu, uvijek na pretposljednem slogu riječi, ako je posljednji slog kratak (*vudṛiti*). Ako je posljednji slog dug, naglasak je obvezno na njemu (G jd. *ženę*, I jd. *ženõm*). Osnova je za određivanje mjesta naglaske fonetska riječ, tako da se naglasak pomiče prema kraju naglasne cjeline (*vudriṭi se, dõšḷa je, õnda sę je kõšḷo*). Ako se pomiče na kraj cjeline s dugoga naglašenoga sloga, na njemu ostaje nenaglašena dužina (*smṛači ṃi se dõk te vidim, sõncę ti ẓ̌arkõ*). Kao i u cjelini kajkavskoga narječja, sve su se zanaglasne dužine pokratile. Dolazi do karakteristične kajkavske metatonije u poznatim kategorijama (*võla, męla, vu võdi, v lõju, nõk, p̣ustil, dõšla, svira* i dr.), osim toga i u infinitivu (*drẓ̌ati*).

Intonacija nije fonološki relevantna jer ne utječe na promjenu značenja riječi. Akut kajkavske realizacije može se ostvariti samo na pretposljednem dugom slogu naglasne cjeline, i to najčešće u svezi s rečeničnom intonacijom

(*pūčĕ si lāsi*). Govor je u osnovi dvoakcenatski s prednaglasnim dužinama.

Vokalizam virovskoga govora ima šest fonemskih jedinica:

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ĕ</i>	<i>o</i>
<i>ĕ̇</i>	<i>a</i> .

Realizacija fonema /*ĕ*/ i /*ĕ̇*/ uvjetovana je naglaskom i dužinom sloga. U dugom se slogu fonem /*ĕ*/ obično realizira zatvoreno [*ĕ*] (*žĕn, pĕt, šĕst*). Međutim, postoje male izgovorne razlike. Nešto je zatvorenija realizacija /*ĕ*/ u dugom slogu ako je podrijetlom od *jata* (*dĕte*). Iako se na mjestu etimološkoga **e* i **ĕ* izgovara zatvoreno [*ĕ*], može se realizirati i srednje [*e*] (G jd. *glāvĕ*). Fonetske su varijante moguće i u kratkom slogu (npr. *dĕla / dĕla, povĕdla, sĕdla, mĕsec*, G jd. *mesĕca, sàki mĕšĕc sem stô markĕ dāvàla*). U kratkom se naglašenom slogu fonem /*ĕ*/ realizira vrlo otvoreno (*žĕna, sĕbe, tĕbe*), a takva je realizacija moguća i u sekundarno produženom slogu (*rĕči, pamĕti*).

Iako su moguće različite realizacije, fonološka opreka između /*ĕ*/ i /*ĕ̇*/ nije ukinuta jer se /*ĕ̇*/ ne može realizirati na mjestu /*ĕ*/ i obrnuto.

Fonem /*u*/ realizira se bemoizirano, pomaknuto prema fonemu /*i*/. Takav je izgovor osobito izražen u naglašenim slogovima. Redovito se pojavljuje kod starijih govornika, dok ga mlađi i obrazovaniji govornici sve više izbjegavaju. U dijalektološkoj je literaturi takav izgovor zabilježen i u nekim drugim kajkavskim i staroštokavskim govovima.

Fonem /*o*/ u dugim naglašenim i nenaglašenim slogovima te u kratkim nenaglašenim slogovima redovito se realizira kao [*o*] (*slagàti ĉobìco, ni krif ni dōžen*), dok je u kratkim naglašenim slogovima takva realizacija moguća, ali vrlo rijetko (*kòkoš, jòsa*).

Fonem /*a*/ u kratkim se slogovima realizira kao [*a*], a u primarno dugim slogovima obično kao [*ȧ*] (*māli, plāčāla*). Ponekad se zatvoreno izgovara i u sekundarno produženim slogovima (*na pāšo*). Dok je takav izgovor redovit kod starijih govornika, mlađi ga i obrazovani govornici izbjegavaju.

Kratko se /*a*/ u slogu zatvorenom s /*j*/ može realizirati kao [*ĕ*] ili [*e*] (*dāj / dĕj, kāj / kĕj, nĕkaj / nĕkej, krāj / krĕj*).

Konsonantizam virovskoga govora ima 23 fonemske jedinice: *p, t, k, b, d, g, c, ĉ, ž, f, s, š, h¹, z, ž, v, m, n, ŋ, l, l̥, r, j*.

Palatalne su afrikate srednje realizacije [*č*] i [*ž*], kao i općenito u kajkavskom narječju.

Iako se fonem /*h*/ u virovskom govoru pojavljuje u sustavu, ipak ima

¹ Grafemom *h* bilježi se mekonepčani (velarni) glas [*x*].

nestabilan položaj. Može se realizirati u svim pozicijama u riječi (*hajkâti, hîga, jûha, sâhi, snêha, krûh*), ali u nekim kategorijama i leksemima izostaje ili se zamjenjuje fonemima /v/ ili /j/ (*rânim, rastîk, vřpa, òrej, L mn. im. ž. r. f sačâj, pø hižâj*). Pojavljuje se u nekim leksemima gdje mu po etimologiji nije mjesto (*sòha* ‘sova’, *kròh* ‘krov’).

Fonem /l/ redovito se realizira u sustavu (*sprāvļāš se, zēmļa*). Dolazi i na mjestu palataliziranoga // kod glagola s dočekom -*iti* (*mořiti, spiřiti*).

Zvučni se konsonanti na kraju riječi obezvučuju kao i u većini govora kajkavskoga narječja (*sât, krîf, krřf*). Neutralizacija opreke po zvučnosti provodi se i ispred vokala i sonanata sljedeće riječi (*kât vòdi, za sât nîšče, ôf je, žif je*), osim kod jednosložnih prijedloga (*ød malòci*).

Staro je palatalno *r'* u intervokalnem položaju dalo -*rj-* (*òrje, škârje, nigdârjêvø*), ali se može realizirati i kao /r/ (*pøkvārëna*).

Konsonantski skup *čr-* promijenjen je u *cr-* (*cřn, cřlën*), osim u primjerima *čerêp, çerêvø*, u kojima je u suglasnički skup umetnuto *e*.

Dobro se čuva lateral // na kraju sloga u svim kategorijama: imenice (*stòl, pëkel, pòsel*), pridjevi (*vêsel, dêbel*), glagolski pridjev radni (*bîl, dôšel, frnòl, zmèknøl, navļâcil*).

Za distribuciju vokala karakteristična je općekajkavska pojava protetskih glasova. Ispred inicijalnoga /u/ i /o/ < *ø predmeće se suglasnik /v/ (*vulica, vûhø, vøže*), a ispred /o/ dolazi /j/ (*jòko, jòsa*).

U morfologiji je, u znatnoj mjeri, ostalo nepromijenjeno starije kajkavsko stanje. Zadržale su se mnoge tipične značajke kajkavskoga morfološkog sustava, ali je i na toj jezičnoj razini došlo do niza inovacija. U deklinaciji imenica muškoga roda a-vrste, kao i drugdje u kajkavskom narječju, morfološki je izjednačen G i A jednine (*îma jezika kâk krâva rêpa*), osim kad imenica stoji s prijedlogom i znači smjer kretanja (*îde na òbet*). Nastavak -*om* u I jd. m. i s. roda prevladava kod svih osnova (*držâti pøt klûčøm*), ali je kod palatalnih zabilježeno i više primjera s nastavkom -*em* (*z vřnem, z jâjcem*). Množina imenica m. r. ima samo kraće oblike (N *plûgi*, A *sòke* ‘sokove’), a ako osnova završava na *k, g, h*, izgubili su se rezultati sibilizacije (*težâki, kašňâki*). U G mn. m. r. prevladava nastavak -*ov* / -*øv* kod svih osnova (*vøzòf, frtâlof, øbrisâçøf, žgâncòf*), a kod palatalnih se osnova u većoj mjeri zadržao i nastavak -*êv* (*rođitelêf, žnecêf* ‘zetelaca, onih koji žanju’, *kømadicêf*). Množinski su padeži D, L i I uglavnom zadržali morfološku razliku. U D prevladavaju nastavci -*om* / -*øm* kod svih osnova, dok se -*em* / -*ëm* pojavljuju samo kod palatalnih (*søsêdøm, pijâncem, žnecêm*). U L je najčešći nastavak -*ê* (*pø vrtê, pø brojê*), a u I -*i* / -*î* (*s kølâci, za køscî, z vøî*). Kao relikat se u nekih imenica zadržao nastavak -*mî* (*z vuhmî, z jøčmî*).

Imenice e-vrste u D i L jd. imaju nastavak *-i* (D *k mēši, māmī*, L *pri hīzi, v bōlnīci*), a u I *-ōm* (*ženōm, pōd mešōm*). U G mn. još se uvijek čuva stariji nastavak *-θ* (*slīf, jābōk*), ali ga potiskuje *-ē* koji sve više prevladava kod svih osnova (*gōskē, tēpkē*). U deklinaciji imenica e-vrste također se uglavnom čuva morfološka razlika triju množinskih padeža (D *ženām*, L *bukvāj*, I *špicāmī*).

U genitivu množine pridjevske deklinacije prevladao je nastavak *-ē* (*svētē, mrtvē, žīvē*).

Leksički sustav čini niz slojeva koji pripadaju različitim razvojnim stadijima na dijakronijskoj razini, a mogu se razmatrati s različitih polazišta. Ovdje ćemo navesti neke lekseme zanimljive na tvorbenoj, semantičkoj ili etimološkoj razini: *blōđiti* 'lutati', *brēg* 'brijeg; obala', *čkomēti* 'šutjeti', *čōba* 'usna', *čōn* 'čamac, čun', *dēbāti* 'vrebati', *dēžž* 'kiša', *dīšāti* 'mirisati', *drbnōti* 'dirnuti', *drēzga* 'vrsta vodenoga bilja', *kmīca* 'tama, mrak', *kočilica* 'skakavac', *kosāti* 'žvakati; usitnjavati', *krōp* 'kipuća voda', *lāčnak* 'remen za hlače', *mlēden* 'slab, iscrpljen', *mōzōl* 'čir', *nalēcati se* 'izlagati se opasnosti', *nalukāvati se* 'zavirivati', *navraziti* 'povrijediti ranu', *nedūšliv* 'asmatičan', *obrisāc* 'ručnik', *odrmēžžiti* 'ozlijediti staru ranu', *omlēti* 'onesvijestiti se', *sāpa* 'dah', *skomīne* 'zazubice', *skōp* 'škrt', *skūla* 'krasta', *smōditi se* 'nagorjeti', *snāžiti* 'čistiti', *zbeznōti* 'izbiti', *žvāta* 'volja, guša u ptica'.

Novi leksik suvremenoga doba odnosi se prije svega na nove predmete koji su došli u uporabu s novim tehničkim dostignućima. Takav je leksik često stranoga porijekla, a više se ili manje uspješno prilagođava jezičnom sustavu virovskoga govora (*avijōn, sōda, vēš-mašina*).

1.2. Govor Podravske Seseveta

Podravske su Sesevete nekoliko kilometara udaljene od rijeke Drave, na krajnjem istoku Koprivničko-križevačke županije. Dijalekatno su na samom istočnom rubu kajkavskoga narječja. Istočnije od Seseveta još je jedno u potpunosti kajkavsko mjesto Pitomača, te nekoliko miješanih kajkavsko-štokavskih govora (Stari Gradac, Bušetina, i dr.). Na te se miješane govore nastavljaju novoštokavski govori virovitičkoga kraja te dalje uz Dravu slavonski staroštokavski govori. Rubni je položaj sesevetskoga govora unutar kajkavskoga narječja uvjetovao da u njemu nalazimo još više inovacija nego u zapadnijim govorima podravskoga dijalekta. To je vidljivo na svim jezičnim razinama:

- fonološka: **o*, **l* > *u*;
- morfološka: tendencija izjednačivanja D, L i I množine u svim deklinacijama;
- leksička.

Podravske Sesvete, kao i Virje, pripadaju tipu govora s naglaskom ograničenim na posljednja dva sloga u riječi (*vdāvāti, žēnē, žēnôm*). Međutim, za razliku od virovskoga govora osnova za određivanje mjesta naglaska nije fonetska, već morfološka riječ. Naglasak se u pravilu ne pomiče prema kraju naglasne cjeline, već ostaje fiksiran na pretposljednem ili posljednjem slogu morfološke riječi (*vdāvāti sę, dōšla ję, ōnda sę ję kosīlo*). Ipak, u više je primjera u ustaljenim svezama zabilježeno pomicanje naglaska prema kraju fonetske riječi (*dōsādęn ję kakvā ję ōsa, dęla kakōy ję mrāvęc*).

Osim toga sesvetski govor, kao i cijeli podravski dijalekt karakterizira:

- intonacija bez fonološke vrijednosti;
- fonološku vrijednost ima samo dužina sloga (*sęči inf. ≠ sęči impt., kupīti impf. 'skupljati, kupiti' ≠ kŭpīti pf. 'kupiti, dobiti plaćanjem', spuščāti impf. 'spuštati' ≠ spuščāti pf. 'spustiti'*);
- akut se sporadično može realizirati samo na pretposljednem dugom slogu riječi bez utjecaja na promjenu značenja;
- posljednji slog može biti naglašen samo ako je dug (*lęti, tęžāk, žęnôm*),
- zanaglasne su dužine pokraćene (*kōkoš*);
- prednaglasne se dužine realiziraju, a rezultat su pomicanja naglaska s dugoga sloga prema kraju riječi (*glāva, G glāvę, I glāvôm, vōla, G vōlę, I vōlôm*);
- prednaglasne dužine mogu biti sasvim na početku riječi daleko od naglašenoga sloga (*pīsanīca, G pīsanicę*);
- kajkavska metatonija dolazi u poznatim kategorijama (*vōla, rībniak, vu vōdi, od nōg, pūstil, lisīčji* i dr.), ali često može izostati (*z męnom, s tębom, čųjem, dęlam*).

Vokalizam sesvetskoga govora ima šest fonemskih jedinica:

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ę</i>	<i>o</i>
<i>ę</i>	<i>a</i> .

Sve se fonemske jedinice mogu realizirati u dugim i kratkim te u naglašenim i nenaglašenim slogovima.

Fonem /ę/ pojavljuje se na mjestu *jata* (*męsto, sęči, tęsto*). Refleks poluglasa nije dao jedinstven rezultat. Na njegovu mjestu dolazi /ę/ (*męgla, dęska, črvęk*), a u zanaglasnom položaju u nekim je kategorijama /ę/ (*krātęk, pęvęc, pękęl* 'pakao', *rāsęl, sękęl*).

Fonem /ę/ redovito se pojavljuje na mjestu primarnoga *e i nazala *ę (*žęna, žęnski, zęmļa, jęzik, męso*), a iznimno i u nekim riječima na mjestu *jata* (*vęra,*

děvęr). U kratkom je nenaglašenom slogu njegova realizacija manje otvorena.

Realizacija je fonema /u/, kao i u Virju, pomaknuta prema fonemu /i/.

Fonem se /o/ u dugim i kratkim nenaglašenim slogovima može ostvariti nešto zatvorenije.

Konsonantizam sesvetskoga govora ima 24 fonemske jedinice: *p, t, k, b, d, g, c, č, ž, ž, f, s, š, h, z, ž, v, m, n, n̄, l, l̄, r, j*. U konsonantskom je sustavu i fonem /ʒ/, iako ima periferan položaj. Pojavljuje se na mjestu fonema /z/ u konsonantskom skupu *zg* (*dręzga, drųzgāti*), na mjestu konsonantskoga skupa *dz* i *zg* (*ozvonęti, ozāž* ‘otraga’, *bęzęk*) te u nekim pojedinačnim primjerima (*mđzęk*).

Fonem /h/ također je periferan jer se obično gubi ili zamjenjuje fonemima /v/ ili /j/ (*rāna, ōdāti, būva, jūva, snęja, đrej*). Međutim, pojavljuje se kao protetski glas (*hržay*) ili u riječima iz hrvatskoga književnoga jezika.

Palatalne su afrikate srednje realizacije [č] i [š].

Zvučni se konsonanti na kraju riječi najčešće ostvaruju poluzvučno (*grād, bālav, plāv*). Do potpune neutralizacije dolazi kod proklitika kada iza njih slijedi riječ koja počinje bezvučnim konsonantom (*pot plđtom, f tębi, bęs tębę, s tōga*). Potpuno obezvučenje može doći i na kraju naglašenih riječi ako sljedeća riječ počinje bezvučnim konsonantom, a izgovaraju se kao cjelina (*snęk sęvęrom*). Unutar riječi konsonant se /v/ obezvučuje u suglasničkom skupu ispred bezvučnoga (*mrāfca, pęfca, nafčiti*).

Staro je palatalno *r'* u intervokalnom položaju dalo *-rj-* (*đrję, škārję, nigđārjęvo, razgovārjāti sę*), ali se može realizirati i kao /r/ (*mōrę, pokvāręna*).

Dobro se čuva lateral // na kraju sloga u imenica, pridjeva te glagolskoga pridjeva radnog (*čāvel, pđsel, stđl, vęsel, dębęl, vđdel, dđšel, kųpil*).

Ispred samoglasnika /u/ u inicijalnom položaju pojavljuje se protetski glas /v/ (*vulica, vųvo, vųjęc, vųžę*), a ispred /o/ u više se primjera predmeće /j/ (*jđko, jđtęc, jđgęn*).

Morfološka se razlika množinskih padeža D, L i I samo djelomično sačuvala. Nastavak je za L i I *-ę* (*na čovękę, š čovękę*). U D prevladavaju dubletni nastavci *-ōm / -ęm*, s tim da *-ęm* dolazi samo na palatalne osnove (*pīščokōm, māčkōm, kopāčęm*). I u D također može doći i nastavak *-ę* (*čovękę*). Imenice e-vrste također su gotovo izgubile morfološku razliku (*-ām, -āj, -ami*). Navedeni se nastavci samo djelomično čuvaju kod najstarijih govornika (D *žęnām, L v goricāj, I žęnām*), a kod srednje generacije i mlađih u sva se tri padeža redovito pojavljuje nastavak *-ām*. G mn. imenica e-vrste ima nastavak *-ō*, ali se kod imenica koje imaju dugi osnovni slog redovito pojavljuje nastavak *-ī* (*svęčī, glāvī*).

Većina leksema navedenih u opisu virovsakoga govora potvrđena je i u sesvetskom govoru s odgovarajućim fonetskim i fonološkim obilježjima toga govora (*blūdèti* 'lutati', *brèg* 'brijeg; obala', *čkomèti* 'šutjeti', *čùba* 'usna', *čùn* 'čamac, čun', *dèbàti* 'vrebati', *dīšàti* 'mirisati', *drbnòti* 'dirnuti', *drèžga* 'vrsta vodenoga bilja', *kmīca* 'tama, mrak', *kòbilica* 'skakavac', *kosàti* 'žvakati; usitnjavati', *kròp* 'kipuća voda', *mlèdèn* 'slab, iscrpljen', *mòzol* 'čir', *nalècàti se* 'izlagati se opasnosti', *nalukāvàti se* 'zavirivati', *navraziti se* 'povrijediti ranu', *neđušlīv* 'asmatičan', *obrisāc* 'ručnik', *odrmèžžiti* 'ozlijediti staru ranu', *omlèti* 'onesvijestiti se', *sāpa* 'dah', *skomīnè* 'zazubice', *skūp* 'škrť', *skūla* 'krasta', *smuditi se* 'nagorjeti', *snāžiti* 'čistiti', *zbežnòti* 'izbiti', *žvāta* 'volja, guša u ptica') te niz drugih zanimljivih s etimološkoga, geografskolingvističkoga, semantičkoga ili kojega drugoga razloga (*črknòti* 'ucrtati', *nažbrīiti se* 'uvrijediti se; namršiti se', *prèlo* 'rupa', *rījav* 'prljav', *spuzàti* 'popeti se', *skūpsti* 'čupati', *ščāva* 'napoj za svinje', *žmigàti* 'treptati; paliti se i gasiti (o svjetlu)', *žmīkàti* 'ožimati'). Potvrđeno je više leksema koji su došli u taj sustav kao posljedica jezičnoga dodira sa štokavskim narječjem ili utjecajem hrvatskoga književnoga jezika: *kīša*, *tèžèk*, (*t*)*kò* 'tko' (umjesto *dežd*, *težek*, *što*), *čāmeç* / *čùn*, *vòcè* / *sadjè*).

U najnovijem leksiku zabilježene su riječi stranoga porijekla koje u govor ulaze s novim predmetima i pojmovima te su rezultat kulturnoga posuđivanja. Kod toga tipa posuđivanja većinom je posrednik hrvatski književni jezik. Posuđenice se većinom prilagođavaju zakonitostima mjesnoga govora, npr. poštivanju pravila o naglasku na pretposljednem slogu, realizaciji glasova i dr. Najnovije su posuđenice anglizmi, ali ima i germanizama koji su u govor ušli uglavnom preko posrednika, govora većih gradskih sredina (*alkohòl*, *andòl*, *aùto*, *aùzlog* 'izlog', *biciklin*, *brēnza*, *flizūra*, *fōlija* / *pfōlija* 'plastična folija', *folklòr*, *gūmūja*, *hūmor*, *kāpclin*, *koncetrāt*, *magneťofòn*, *matòr* / *motòr*, *najlòn*, *neškafè* 'vrsta instantne kave', *pižāma*, *salmonèla*, *sèlman* 'najavljivač na priredbi', *štambīl*, *teļevīzor*, *tinèjžer* 'mladac', *trēma*). Kod nekih se posuđenica i izvedenica kratkosilazni naglasak može realizirati na zadnjem slogu riječi (*ažutānt*, *auspūv* 'ispušna cijev', *autobūs*, *bajsīst*, *bugarīst* 'gitarist; svirač bugarije, vrste gitare', *informānt*, *kolonīst*, *kombājn*, *koncèrt*, *kopeřānt*). Osim posuđenica u najnovijem je leksiku zabilježen značajan broj zanimljivih unutarustavnih leksičkih inovacija u semantičkom i tvorbenom smislu, kao što su nazivi poljoprivrednih oruđa, strojeva, uporabnih predmeta i sl.: *sejačica*, *vežaćica*, *ogrīnāč*, *tañurāčè*, *šèčèrka* 'šećerna repa', *lāčnak* 'remen za hlače', *puzāc* 'biljka puzavica', *zātik* 'čep', *tūkač* 'dio naprave kojom se tuče').

2. Glogovničko-bilogorski dijalekt

Glogovničko-bilogorski dijalekt rasprostire se u nizinskom dijelu Podravine te na sjevernim padinama Bilogore, a pripadaju mu govori Kloštra Podravskoga, Prugovca i Kozarevca na sjeveroistoku područja, govori Križevaca i okolice idući sjeverno prema Koprivnici te istočno i južno od Križevaca prema Vrbovcu.

2.1. Govor Kloštra Podravskoga

Kloštar Podravski nalazi se u neposrednoj blizini govora podravskoga tipa s ograničenim mjestom naglaska, a po Ivšićevoj podjeli pripada skupini IV. 2 koja ima akcentuaciju: *lěti, mlâtim, mlâtiti, jagòda*. Na tom prostoru istom dijalekatnom tipu, glogovničko-bilogorskom dijalektu, pripadaju još govori Budančevce, Prugovca i Kozarevca, a nalaze se u sastavu današnje općine Kloštar Podravski. Kloštar je izrazito imigracijsko mjesto u koje i u najnovije doba doseljavaju stanovnici iz okolnih sela istoga, ali i drugih tipova govora (Dinjevac, Podravske Sesvete, Draganci i dr.) tako da doseljenici utječu na jezične promjene na svim razinama.

Najvažnija su obilježja naglasnoga sustava kloštranskoga govora:

- tri naglaska (` , ^ , ~);
- sve su se nenaglašene dužine pokratile;
- došlo je do unakrsne metatonije ^ i ~ naglaska (*měso* > *měso*, *mājka* > *mājka*, *sûnce* > *sûnce*, *sûša* > *sûša*);
- došlo je do pomicanja naglaska s otvorene ultime prema početku riječi (*lěti*, *kòsi*);
- duga zatvorena ultima može biti naglašena (*tęžāk*, *krumpêr*);
- došlo je do pomicanja kratkoga naglaska sa središnjih slogova prema početku riječi u tipu *lopàta* > *lõpata*;
- kratki se naglasak ne može realizirati na ultimi (*žěna*);
- došlo je do pomicanja kratkoga naglaska prema sredini riječi u tipu *jägoda* > *jagòda*.

Vokalizam ima šest razlikovnih jedinica:

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ę</i>	<i>o</i>
<i>ę</i>	<i>a</i> .

Realizacija fonema /ę/ u dugom naglašenom slogu vrlo je zatvorena, osobito ako potječe od *jata* (*mlěko*, *lěk*, *cvět*). Fonem se /ę/ može pojaviti u

dugom slogu u primjerima kao što je *zēla*. U kratkom se nenaglašenom slogu može realizirati s približnom fonetskom vrijednošću [e] (*bòlelo, zžlezo, čòvek*), ali i [ɛ] (*nàvèk, sùsèd*).

Fonem /ɛ/ umjereno je otvorene realizacije te se približava srednjem [e], ali je označen uobičajenim znakom za kompaktno / otvoreno /ɛ/ (*lèti, pèt, zèlè*).

Izgovor fonema /u/ neznatno je pomaknut prema /i/. Bemoliziranost nije izrazita kao u govorima podravskoga dijalekta.

Stražnji nazal *ɔ i slogotvorno *ʎ redovito su dali /u/ (*sùsèd, vùk, stùp*).

Pojedini se vokali u nenaglašenom slogu mogu reducirati (*prāš^lla, vèterⁱnār*, G jd. *měs^eca*), a u nekim su primjerima potpuno nestali (*kòlko, tòlko, òčel jè < otišel jè*). Kao na cijelom kajkavskom području, potpuna eliminacija samoglasnika dolazi u primjerima: *kām, tām, kāk, tāk, sīm* i dr., u prijedlogu *z* i prefiksu *z-*: (*z mēne, zišli su*).

Konsonantizam ima 24 fonemske jedinice te je u svojim glavnim značajkama vrlo sličan drugim govorima križevačko-podravske grupe.

Zabilježen je fonem /z/ na mjestu /z/ u konsonantskom skupu *zg* (*držzga*, G jd. *mžzga*) te na mjestu konsonantskih skupova *dz* i *zg* (*ožvònelo jè, oždól / oždòla, ožgòr, bžžek*).

Fonemi /č/ i /ž/ realiziraju se kao i u drugim kajkavskim govorima.

Fonem /h/ ima periferan položaj te se obično gubi ili zamjenjuje fonemima /v/ ili /j/: (*grāor* ‘vrsta biljke’, *rāsove* ‘vile, poljoprivredno oruđe’, *òrèj*).

Zvučni se konsonanti na kraju riječi ispred potpune pauze najčešće ostvaruju poluzvučno (*gròb, sùsèd, lèd, òbry, tākoy*). Ispred sonanata i vokala također je uobičajena poluzvučna realizacija (*sād jè rođila, bžž jòca*). Do potpunoga obezvučenja dolazi u fonetskoj riječi ispred bezvučnoga konsonanta (*pot plòtom*).

Ispred samoglasnika u inicijalnom položaju pojavljuju se, za kajkavsko narječje karakteristični, protetski glasovi: ispred /u/ predmeće se /v/ (*vùjèc*), a ispred /o/ suglasnik /j/ (*jòtèc, jògèñ*).

Staro je palatalno *r'* u intervokalnom položaju dalo suglasnički skup *-rj-* (*òrjè, škārjè*), ali se može realizirati i kao /r/ (*mòrè*).

Dobro se čuva lateral /l/ na kraju sloga u svim kategorijama (*stòl, pèkèl, čävèl, dèbèl, spāl, mìslil*).

Konsonantski je skup *čr-* promijenjen u *cr-* (*cryn, crlèn*). U primjerima *čerèp* i *čerèvo* imamo ‘punoglasje’, ali se /e/ može i reducirati (*č^erèp* i *č^erèvo*).

U morfološkom su sustavu sačuvane neke starije značajke kajkavskoga narječja kao primjerice razlika između supina i infinitiva (*òdi spāt, òtè glèt*),

nastavak *-Ø* za G mn. imenica e-vrste (*òkrę męž¹, svîn, vręć*), kratka množina kod im. m. r. (N *mũži, sîni, bręgi*). Međutim, govor su zahvatile opće inovacije značajne za cijelo kajkavsko narječje: izostanak posebnoga nastavka za vokativ (*gõspon dõktor, męnę sręc bõli*), gubitak imperfekta i aorista, ali i mnoge kojih nema u konzervativnijim kajkavskim govorima. Morfološke su promjene zahvatile množinske padeže D, L i I, tako da su zabilježeni primjeri s nastavcima *-ama* u deklinaciji imenica e-vrste (D *tęma žęnama, L na nõgama, I z nõgama, s krävama*). U deklinaciji imenica muškoga roda te u pridjevskoj i zamjeničkoj deklinaciji kod starijih se govornika redovito pojavljuje nastavak *-ęma* (*s tęma, z mrãfcęma, sînęma*). Taj nastavak nalazimo u nekim govorima slavonskoga štokavskoga dijalekta. Kod mlađih govornika sve više prevladava sustav s nastavkom *-ima* u sva tri množinska padeža (D *kõńima, L na kõńima, I s kõńima*) te *-ama* u deklinaciji imenica e-vrste. Imenice e-vrste u I jd. imaju nastavak *-um* (*s kõsum, z mãjkum, z nõgum, z dęcum*), a kod mlađih govornika sve više prevladava *-om* (*z mãjkom, z nõgom, dęcom*).

G mn. imenica m. r. redovito ima nastavak *-ov* (*čovękoy, tğofcoy*), a isti je nastavak zabilježen i u zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji (*tğoy, nõjov*).

I u kloštrankom se govoru pojavljuje novi leksik različitoga porijekla: kao posljedica unutarustavnoga leksičkoga razvoja (*plũg prękrętač, plũg ogrinãč, sejãčica, samovezãčica*), utjecaja hrvatskoga književnoga jezika te inojezičnih sustava (*koperãnt, kombãjn, cirkulãr* ‘pila za drva s pogonom’, *silřka* ‘vrsta priključnoga stroja’, *balřka* ‘priključni stroj za sabijanje i vezanje sijena i slame’, *pręša, šprãca*).

2.2. Govor Križevaca

Križevački govor također pripada glogovničko-bilogorskom dijalektu, no pod različitim utjecajima, doseljavanjem kajkavskoga i nekajkavskoga stanovništva s različitih strana, kao regionalno urbano središte, zahvaćeno je znatnim promjenama.

Prema povijesnim podacima križevački se župan spominje već 1193. godine. Sredinom 14. st. Križevačka županija postaje najveća u Slavoniji da bi, kao i cijela Hrvatska, u vrijeme turskih osvajanja pretrpjela znatno propadanje. Tek nakon prestanka opasnosti od Turaka dolazi do polagane gospodarske i demografske obnove i prometnoga povezivanja s ostatkom Hrvatske. Tijekom višestoljetnoga postojanja i razvoja Križevci i Križevačka županija prolaze različite političke, gospodarske, kulturne, demografske, a povezano s time i promjene u jezičnom sustavu.

Križevci su i u današnje vrijeme regionalno križište prometnica prema Zagrebu, Koprivnici, Bjelovaru te zelinskom prigorju. Takav položaj i dalje

pododuje gospodarskim promjenama i razvoju te znatno utječe na strukturu stanovništva koje sada ponajviše doseljava iz okolnih sela.

Jezične se promjene u osnovnom kajkavskom sustavu odvijaju brže nego ikada, osobito stoga jer je većina stanovnika obrazovana. Neposredan kontakt s govornicima različitih sustava i raznolika sociolingvistička situacija (npr. u obitelji često jedan od supružnika nije kajkavac ili je kajkavac drugoga govornoga tipa) uvjetovali su da se i starosjedioci sve više, osobito u komunikaciji izvan obitelji, služe (sub)standardom. Ipak, kod govornika rođenih Križevčana još se uvijek mogu utvrditi osnovne značajke bilogorsko-glogovničkoga dijalekta, a prema Ivšićevoj podjeli križevački govor pripada IV. 4 grupi.

Naglasne osobitosti križevačkoga govora:

- tri naglasaka (` , ^ , ~);
- unakrsna metatonija $\hat{\ } i \sim$ naglasaka (G *pūta*, *měsa*, A *lūde*, *zēle*);
- pomicanje dugoga naglasaka s otvorene ultime prema početku riječi (*vṛti*, *lěti*, *dṛži*);
- zadržavanje dugosilznoga naglasaka na zatvorenoj ultimi (*fazân*, *bazêñ*, *vrgâñ*);
- kratki se naglasak ne može realizirati na ultimi (*žěna*).

Vrlo je teško utvrditi današnji vokalizam, ali se općenito može reći da je prevladao peteročlani sustav:

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>e</i>	<i>o</i>
<i>a</i> .	

Fonem /e/ u kratkom se nenaglašenom slogu ako je od *jata* ili poluglasa, može realizirati dvojako: kao [e] (*pājček*) i [e] (*čōvek*, *čvṛstec*). U kratkom naglašenom slogu uobičajena je realizacija [e] (*razdělno*, *vṛěča*). U dugom naglašenom slogu uobičajena je zatvorena realizacija bez obzira na porijeklo (G *měsa*, *pějca*, *strěla*, *f pětū*). Prema navedenim je fonetskim obilježjima vokala donekle vidljiv nekadašnji sustav.

Refleks *jata* i poluglasa je /e/, fonetski [e] i [e] (*svět*, *dělati*, *strěla*, *měgla*), međutim govornici, osobito mlađi, nerijetko rabe primjere kao što su: *zvjěžbal sam se*, *djěca*, *māgla*, *pās*, *kòlac*, *slādak*, *dūžan*, a redovito *dān*.

Na mjestu stražnjega nazala **o* i slogotvornoga **l* redovito se pojavljuje /u/ (*pūt*, *pogĩnul*, *zũb*, *stũp*).

U temeljnom se konsonantskom sustavu fonem /h/ u pravilu ne realizira, međutim pod utjecajem drugih sustava sve se više rabi (*krũh*, *bũha*).

Zvučni se konsonanti na kraju riječi realiziraju ili potpuno obezvučeno ili

poluzvučno (*lôf, zřif, zdrřaf, lût / lûđ, mřřav, grâđ*). Tako je i kad slijedi enklitika koja počinje sonantom (*kât je, lûđ je*).

Gotovo se redovito realizira nepromijenjeno kajkavsko // na kraju sloga (*zbił, đignul, nãjël, đebel, stđl*), međutim mogu se pojaviti i primjeri kao što je: *ně bi rěko*.

Protetsko se /v/ još uvijek pojavljuje u sustavu (*vûř*). Govornici nerijetko umjesto prijedloga *v / f, vu* (*v rřit, f trřuc, vû te*), rabe štokavski lik, osobito ako su cijele sintagme preuzete iz tog sustava (*ni u šãli, ni u snû*).

Još se uvijek rabe kajkavski likovi prijedloga *z* i prefiksa *z-* u kojima je došlo do eliminacije samoglasnika *i* (*z męsta, znûtra, zvãna, zbił*).

Neke osobitosti morfološkoga sustava:

- u temeljnom je sustavu u D i L jd. imenica e-vrste nastavak *-e* (*v glãvę, na šibici*);
- u I jd. imenica e-vrste zabilježen je nastavak *-om* (*s kãvom, sũředom*),
- izgubili su se rezultati sibilarizacije (*křoski*), ali se mogu pojaviti primjeri kao što je *đřřim te u šãci*;
- množinski su se padeži D, L i I morfološki izjednačili (D *đęčkima, L na kđlenima, I z đęčkima*), ali su zabilježeni i primjeri sa starijim nastavkom (*z đęčki*);
- upitna zamjenica za živo je (*t*)*kđ*.

Uz brojne inovacije, u leksiku se čuvaju i stariji kajkavski leksički slojevi: *řkrlãk* (uz *řeřřir*), *řčęra* 'jučer', *kmıca* i dr.

2.3. Govor Velikih Raščana

Selo Veliki Raščani nalazi se desetak kilometara istočno od Križevaca u blizini župnoga središta Svetog Petra Čvrsteca. Za razliku od križevačkoga gradskoga govora, jezični je sustav raščanskoga govora u znatnoj mjeri očuvan.

Prema prozodijskim obilježjima i za taj je križevačko-podravski govor karakteristična unakrsna metatonija. Naglasak se pomiče s otvorenoga zadnjega sloga (*đřři, smřđi, vřřti*). Na zatvorenom zadnjem slogu može ostati (*ormãr, teřřak*), ali se i iz toga položaja često pomiče prema početku riječi (*pũran, sęřlak, krũmpir*). Nema pomicanja kratkoga naglasaka s početnih prema središnjim slogovima riječi pa imamo *jãgoda*. Sve su se nenaglašene dužine pokratile. Prema Ivšičevoj podjeli kajkavskoga narječja govor Velikih Raščana možemo, kao i križevački, smjestiti u IV. 4 skupinu koja ima sljedeću akcentuaciju: *lęti, mlãtim, mlãtimo, tãncati, mlãtiti, lõpata, jãgoda*. Prema novijoj podjeli oba go-

vora pripadaju glogovničko-bilogorskom dijalektu.

Vokalizam ima šest fonemskih jedinica u kratkome slogu i šest u dugome:

kratki slog		dugi slog	
<i>i</i>	<i>u</i>	<i>ī</i>	<i>ū</i>
<i>ɛ</i>	<i>o</i>	<i>ē</i>	<i>ō</i>
<i>ɛ̇</i>	<i>a</i>	<i>ē̇</i>	<i>ā̇</i>

Fonem /ɛ/ realizira se na mjestu *jata* i poluglasa bez obzira na dužinu sloga (*rĕč̇, sĕňal, dĕn, dĕņes*), dok se na mjestu iskonskoga **e* i nazala **ɛ* realizira samo u dugim slogovima (*zĕl, zglĕda, plĕsala*).

Fonem /ɛ/ u kratkim se nenaglašenim slogovima izgovorom približava srednjem [e], dok je u kratkim naglašenim izrazito otvorene realizacije (*bĕdast*). Može se realizirati i u sekundarno produženom slogu (*rĕči, rĕkĕl, mĕdvet*).

Fonem /o/ u dugim se slogovima realizira zatvoreno kao [ɔ] (*jōpĕc*).

Fonem /a/ u dugom se slogu realizira zatvoreno kao [ɑ] (*jāk, jā, kolāč, spāl*), a samo je ponekad srednje realizacije [a], npr. *vrāk*.

Konsonantski sustav ima 23 fonema. Osim osnovnoga kajkavskoga konsonantskoga inventara, ima i fonem /ʒ/ (*bĕžgovina*), dok se fonem /h/ u pravilu ne realizira (*rĕn* 'hren', zamj. G mn. *onī* 'onih', pridj. ž. r. *glūva* 'gluha', *būva* 'buha').

Fonem se /l/ ispred vokala /i/ i /e/ izjednačuje s /ļ/ (*vĕļe, vĕļimo, štĕļe, līst, āļi, cĕļen*).

Realizacija zvučnih konsonanata na kraju riječi ovisi o položaju u govornom lancu te o tempu govora (*kōd nas, kāj vrāk svōju māter, vrāk te stvōril, bum ti zdrāvi zūb zvādil*). Ispred potpune pauze obično se realiziraju obezvučeno (*mĕdvet, kāk stō vrāk*).

U govoru se djelomično čuva konsonantski skup *čr-* (A mn. *črve*), ali su zabilježeni i primjeri s promjenom *čr- > cr-*, kao npr. *cĕļen*.

Morfologija raščanskoga govora ima mnoge tipične kajkavske morfološke značajke: D i L jd. im. e-vrste imaju nastavak *-ɛ* (*f štāle, v gūzice*), G mn. *-θ* (*bāb, kīl*). Instr. jd. ima nastavak *-om* (*z nōgom, žĕnom*).

Zbog rubnoga položaja, kao i u cijeloj križevačko-podravskoj grupi, došlo je do niza inovacija u odnosu na druge govore kajkavskoga narječja. Zabilježen je primjer vokativa imenica s nastavkom *-o* (*Štĕfo!*). U množini je uglavnom došlo do izjednačivanja D, L i I (D *pīčekima, kōñima*, L *žĕnama / žĕnam*, I s *kōñima, krčvama, z mōtikama*), ali su potvrđeni i primjeri sa starim nastavcima (I s *kolāči*). Upitna zamjenica za živo također je inovativna: *kō* 'tko'.

3. Zaključak

Za sve se govore križevačko-podravskoga dijalekta može ustvrditi da su se u prošlosti najviše mijenjali u odnosu na druge kajkavske govore, i to na svim jezičnim razinama. Taj se proces promjena nastavlja te, štoviše, neprestano ubrzava tako da naočigled iščezavaju kajkavska obilježja. Osobito se ubrzano mijenja leksički sustav, a taj proces utječe i na promjene drugih razina, pa djelomice i na naglasni sustav.

Literatura:

- ANIĆ, VLADIMIR – DUNJA BROZOVIĆ RONČEVIĆ – IVO GOLDSTEIN – SLAVKO GOLDSTEIN – LJILJANA JOJIĆ – RANKO MATASOVIĆ – IVO PRANJKOVIĆ 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi liber.
- ANIĆ, VLADIMIR. 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- FANCEV, FRANJO 1907. Beiträge zur serbokroatischen Dialektologie. *Archiv für slavische Philologie* 29, Berlin, 305–389.
- FINKA, BOŽIDAR 1989. O našoj dijalekatskoj geografiji i dijalektološkoj leksikografiji. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 8, Zagreb, 7–11.
- HERMAN, JOSIP 1973. Prilog poznavanju leksičkoga blaga u govoru Virja (Podravina). *Filologija* 7, Zagreb, 73–99.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1936. Jezik Hrvata kajkavaca. *Ljetopis JAZU* 48, Zagreb, 47–88.
- KALINSKI, IVO 1994. Vrbovečki kajkavski govor. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 20, Zagreb, 105–113.
- LIPLJIN, TOMISLAV 2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
- LISAC, JOSIP 2006. *Tragom zavičaja. Delnički govor i govor Gornjih Turni u svjelosti goranskih kajkavskih govora*. Split: Književni krug.
- LONČARIĆ, MIJO 1986. Bilogorski kajkavski govori. *Rasprave Zavoda za jezik* 12, Zagreb.
- LONČARIĆ, MIJO 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MARESIĆ, JELA 1992. Fonološki i morfološki opis govora Podravske Sesveta. *Rad HAZU* 446, Zagreb, 71–92.
- MARESIĆ, JELA 1996. Rječnik govora Podravske Sesveta. *Filologija* 27, Zagreb, 153–228.
- MARESIĆ, JELA 2003. Kajkavska dijalekatna leksikografija. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29, Zagreb, 391–406.
- MARESIĆ, JELA 2007. Odabir leksikografske građe u kajkavskim dijalekatnim rječnicima. *Kaj* 3, Zagreb, 69–78.

- MENAC-MIHALIĆ, MIRA 2002. Problemi izrade višedijalektnoga frazeološkog rječnika. *Filologija* 38/39, Zagreb, 49–55.
- RJEČNIK HRVATSKOGA KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA. Sv. 1–10 (A – poniznomolben), Zagreb: JAZU (HAZU) i Zavod za jezik IFF (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje), 1984. – 2005.
- ŠOJAT, ANTUN 1981. Virje. *Fonološki opisi*, Posebna izdanja ANUBiH, LV/9, Sarajevo, 337–342.
- ŠOJAT, ANTUN 1982. Turopoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6, Zagreb, 317–496.
- TAFRA, BRANKA 2005. *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- ZEČEVIĆ, VESNA 1992. Iz kajkavske morfologije (o DL sg. im. ž. roda). *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 18, Zagreb, 259–266.
- ZEČEVIĆ, VESNA 1993. *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*. Zagreb: Zavod za hrvatski jezik.
- ZEČEVIĆ, VESNA 2000. *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Present Linguistic Systems in the Dialect Area of Križevci and Podravina

Summary

The paper describes the basic phonological, morphological, accentual, and lexical features of several subdialects belonging to the Križevci and Podravina dialect. Thanks to major migrations, the subdialects in this area underwent greater changes than any other variety of Kajkavian. The latest migrations, occurring in the twentieth and the twenty-first century, together with changes in population structure and influence of Standard Croatian, keep accelerating the process of linguistic change at all levels.

Ključne riječi: kajkavsko narječje, mjesni govori, Križevci, Podravina

Keywords: Kajkavian dialect group, subdialects, Križevci, Podravina

